

veelal werd voor het verspreiden van de instructies ook gebruik gemaakt van het telexnet van de grote nieuwscentrale, het *Deutsche Nachrichtenbüro* of DNB, waarop alle dagbladen aangesloten waren. Preventieve censuur was er niet, d.w.z. de inhoud der bladen werd voor zij verspreid werden, niet gecontroleerd. De censuur was repressief: wie op een te belangrijk punt of te vaak van de instructies afweek, werd gestraft; die straf kon variëren van een boete of een schrijfverbod voor een bepaalde periode tot de arrestatie van de betrokken hoofdredacteur en het verbod van zijn krant. Binnen zeer enge grenzen werd overigens een zekere variatie zowel in berichtgeving als in commentaren aangemoedigd: het werd niet wenselijk geacht dat in alle bladen *precies* hetzelfde zou staan en er bleef dus, binnen de bedoelde grenzen, verschil bestaan tussen, bijvoorbeeld, enerzijds een fel partijorgaan als de *Völkischer Beobachter* en het antisemitische schendblad *Der Stürmer*, anderzijds een blad als de *Frankfurter Zeitung* dat een, zij het zwakke, liberaal-conservatieve inslag behield. Principiële kritiek op wezen of doelstellingen van het Naziregime werd in de legale pers nergens meer geuit; die kritiek kon slechts in illegale vlugschriften aan het woord komen.

In en met dat systeem van beïnvloeding der openbare mening was *General-kommissar* Schmidt groot geworden. De gelijkschakeling van de pers had hij in Münster van nabij aanschouwd (hij zal er ook wel de helpende hand bij geboden hebben) en voor hij zijn functie in Den Haag aanvaardde, had hij vele maanden lang kunnen deelnemen aan de besprekingen die minister Goebbels vrijwel dagelijks met zijn naaste medewerkers hield; daar werden de richtlijnen aangegeven die bepaalden, soms tot in de kleinste details, wat in de eerstkomende vier-en-twintig uur betoogd zou worden in de *Reichsrundfunk* en in de gehele Duitse pers, van Beieren tot Sleeswijk-Holstein en van het Rijnland tot Oost-Pruisen.

Het Derde Rijk zou evenwel het Derde Rijk niet geweest zijn als er niet ook op de sector van nieuwsvoorziening en propaganda achter de schermen een stevig touwtrekken plaats vond dat niets te maken had met verschil in politiek inzicht maar louter om de vraag draaide wie de meeste macht zou uitoefenen. Goebbels stond bij Hitler hoog in aanzien, maar toch niet zo hoog dat Hitler aan zijn *Reichspropagandaminister* een monopolistische positie wilde toestaan. Over doen en laten van de regeringspersdienst, de *Pressestelle der Reichsregierung* die door de *Reichspressechef* dr. Otto Dietrich geleid werd, had Goebbels niets te zeggen; ook kon hij niet verhinderen dat von Ribbentrop die begin '38 *Reichsausssenminister* werd, een groot deel van de propaganda in het buitenland naar zich toe haalde, o.m. door de pers- en z.g. culturele afdelingen die aan de Duitse legaties en ambassades toegevoegd waren, belangrijk uit te breiden. Goebbels en von Ribbentrop koesterden